

Ecclesiae liminibus arcendos disponit, qui clericos judicare praesumpserint. Ex quibus satis intelligitur, revocationem illam nullius valoris, vel momenti ab Ecclesiae Patribus reputatam esse. Quod postea etiam imperatores melius intellexerunt, et ideo ad pristinum statum immunitatem ecclesiasticam restituerunt.

18. *Solvuntur rationes dubitandi in primo dubio positae.* — Ad primam ergo difficultatem in principio positam facilis est responsio; dicimus enim semper Ecclesiam usam fuisse ecclesiastico foro pro suis clericis, non tamen semper potuisse aequaliter illos eximere a saeculari, quia tempore infidelium imperatorum, ut dixi, respectu illorum immunitatem non exercuit; quod licet sine incommodo fieri non potuerit, patienter sustinendum fuit, quia vel sine majori incommodo vitari non poterat, vel certe quia simpliciter et cum effectu executioni mandari non poterat. Post tempora vero christianorum imperatorum semper Ecclesia retinuit integrum privilegium suum; expectavit autem in principio, ad usum ejus, consensum christiani imperatoris, ut res suavius et efficacius fieret ad imitationem divinae sapientiae et prudentiae. Et ob eandem causam Pontifices in suis decretis legum civilium consensum allegant. Et ob eandem rationem, licet alioqui imperatores in illis antiquis temporibus tergiversarentur, et aliquid contra hanc immunitatem agerent, non statim a Pontificibus damnabantur aut puniebantur, quia nondum satis illis erat notum et explicatum jus et fundamentum exemptionis, nec fortasse tunc erant illius capaces, et ideo non poterant sine majori detrimento violententer cogi, sed magis opportunum Patres judicaverunt interdum aliquid dissimulare, et paulatim veritatem docere, usumque immunitatis introducere. Nunquam vero Episcopi vel Pontifices in causis ecclesiasticis, vel clericorum, judicium saeculare ab imperatoribus postularunt, nisi fortasse haeretici aut schismatici; Catholici autem solum ad judicium legitimum et ecclesiasticum sine impedimento obtinendum auctoritatem principum interponebant. Quod paucis verbis recte explicatur in Concilio Milevitano, cap. 19: *Placuit, ut quicumque ab imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem episcopale judicium ab imperatore postulaverit, nihil ei obsit*¹. Et idem declaratum est in Concilio Carthaginensi III, c. 38, et habetur in cap.

¹ Cap. *Placuit*, 11, q. 1.

Petimus, 11, q. 1, et simile ibidem habetur in capite sequenti, et sumitur ex cap. *Christianis*, 11, q. 1, quod est Gelasii Papae, scribentis ad quemdam comitem, ut quosdam clericos a violentia cujusdam principis saecularis tueretur: *Sublimitatis* (inquit) *tuae tuitione valentur*. De qua re videri etiam potest epist. 68 Augustini.

19. *Satisfit rationibus in dubio secundo positae.* — Ad alteram difficultatem quam Barclaius movit, respondetur, licet fortasse aliqui imperatores ita per ignorantiam vel errorem hoc privilegium intellexerint, ut per illud a sua suprema potestate clericos non eximi existimaverint, nihilominus ipsos deceptos esse, quia Ecclesia aliter exemptionem hanc introduxit aut declaravit. Nam in d. c. *Placuit* proxime citato, expresse dixit Concilium Milevitano, *etiam ab imperatore non posse peti clericorum judicium*, et in d. c. *Christianis*, Gelasius Papa, contra immunitatem Ecclesiae esse censet, *per auctoritatem regiam* contra clericum procedere; et Gregorius Papa, lib. 4, ep. 31, alias c. 75, ad Mauritium imperatorem scribit, *ne terrena potestate ita dominetur clericis, ut debitam reverentiam eis non impendat*¹. Ubi tacite eum reprehendit, quoniam tunc tyrannice in sacerdotes imperare studebat, ut ipse Gregorius deplorat, in Psal. 4 Pœnitentiae (ut supra retuli), moderate autem ad illum loquitur, ne fortasse ad majorem saevitiam provocaretur. Non omisit tamen illi proponere exemplum Constantini, qui Episcopis inter se dissidentibus respondit: *Ite, et inter vos causas discutite, quia dignum non est ut iudicemus Deos*². Præterea in multis aliis decretis absolute dicitur, laicos non habere jurisdictionem ullam in clericos, ut expresse dicitur in Concilio Constantiensi, sess. 31; et Concilio Lateranensi, sub Leone X, sess. 9, et aliis quæ supra retulimus; manifestum autem est laicorum nomine etiam imperatores comprehendendi, nam cum non sint clerici, laici profecto sunt.

20. *Evasio quaedam præcluditur.* — Denique ipsi etiam imperatores, licet de se ipsis in speciali non loquantur, sæpe tamen loquuntur generaliter, et cum tanta declaratione, ut satis eundem sensum significant. Constantinus enim, in dicta l. 7 Codicis Theodosiani, de Episc. et Cleric., statuit ut clerici, in Occidente sicut in Oriente, *immunitate plenissima*

¹ Cap. *Sacerdotibus*, 11, q. 1.

² Vide Rebuffum, lib. 10 hist., c. 2.

potiantur; et Theodosius, in l. ult. ejusdem tituli confirmans hoc privilegium, dicit causas clericorum reservari *episcopali audientia*; eximuntur ergo ab omni laicali, etiam imperiali. Neque potest dici hoc solum intelligi in prima instantia, per modum vero appellationis semper licuisse ad imperatorem provocare; hoc enim et gratis dicitur, et falsum esse probatur. Tum quia ab Episcopis nunquam fuit in Ecclesia appellatum ad imperatorem, sed vel ad Metropolitanos, aut Patriarchas; vel tandem ad Summum Pontificem, ut expresse in Conc. Chalcedonensi, c. 9, traditum est. A Summo autem Pontifice nunquam licuit ad aliud tribunal, sive ecclesiasticum, sive laicum, appellare, ut dixit Gelasius Papa ad Episcopos Dardaniæ, et ad Faustum, et Concilium Sardicense, canon. 4 et 7, et tradunt multa alia decreta Pontificum et Conciliorum, quæ superiori libro ad probandam supremam Pontificis auctoritatem retulimus. Igitur causæ clericorum, eo ipso quod reservatæ sunt Episcopis, intra forum ecclesiasticum terminandæ sunt, ac subinde extra totum forum laicum, usque ad ipsum imperatoris tribunal, constitutæ sunt. Et certe ratio, quam illa lex ultima reddit, hoc satis confirmat: *Fas enim* (inquit) *non est, ut divini muneris ministri temporalium potestatum subdantur arbitrio*; nam profecto potestas imperatoria temporalis etiam est; ergo etiam illa sub indefinita voce, quæ universali æquivalet, comprehenditur. Ac denique eodem modo, indefinita et generali locutione idem privilegium concessit Fredericus II, illudque Honorius III confirmavit.

21. *Ad facta Caroli V.* — Ad facta vero imperatorum, quæ in contrarium allegantur vel allegari possunt, generatim respondemus, fortasse multa illorum non fuisse exercendo actum jurisdictionis, sed intercessionis, vel auxilii, quod solet brachium saeculare ecclesiastico tribuere, ut in superioribus de Constantino et aliis diximus. Vel certe interdum excusari possunt, quia non propria auctoritate, sed petentibus ipsis Prælati, et quasi arbitri inter illos judicabant, vel potius dissidia componebant; denique si aliqua ex his vel aliis rationibus excusari non possunt, respondendum est, excessisse jurisdictionem usurpando, ut de Mauritio dixit Gregorius paulo antea citatus, et de Valentiniano III jam diximus, et late ostendit Baronius, ann. 452 et 453. Ad novissimum autem exemplum Caroli V, quem scimus fuisse insignem ecclesiasticæ libertatis

protectorem et observatorem, respondemus, Carolum potuisse ad se vocare Hermannum Archiepiscopum, non ut Archiepiscopum, sed ut principem imperii. Item potuisse vocare non ut iudicem, sed ut protectorem cleri, et Academiae Coloniensis. Nam Surius, qui factum illud refert anno 1545, in Commentario, simul dicit: *Hujus anni mense Junio Cesar clerum, et Academiam Coloniensem in suum patrocinium recepit*. Ut ergo afflictis patrocinaretur, potuit vocare Episcopum, ut veritatem agnosceret, et Ecclesiae nocumenta vitaret, donec Papa causam ad se traheret; quod paulo post fecit, in sequenti mense Julio Hermannum citando, quem postea etiam Pontifex deposuit, cooperante Carolo, ut idem auctor, in initio ann. 1547, refert. Denique ad verba Justiniani in illis authenticis nihil invenio a Glossis vel jurisperitis dictum; mihi autem videtur excessisse in his legibus circa res ecclesiasticas condendis, et non satis perspectam habuisse vim et originem ecclesiasticæ immunitatis, et ideo multa per errorem, et sine legitima potestate circa illam disposuisse, ut jam supra tactum est, et in sequentibus iterum atque iterum occurret.

CAPUT XIV.

QUALIS SIT CLERICORUM EXEMPTIO IN CAUSIS CIVILIBUS.

1. *Causa formalis privilegii fori.* — *Materia privilegii fori, duplex.* — Haecenus solum ostendimus immunitatem clericorum ipsis convenire, seu privilegium fori illis esse concessum, simulque originem hujus privilegii explicavimus; et rationem ejus reddendo, efficientem et finalem causam ejusdem privilegii declaravimus; consequenter igitur sequitur, ut quid sit hoc privilegium explicemus, quod fieri non potest nisi inquirendo quid per hujusmodi privilegium conferatur; nam tota ratio et essentia ejuscumque privilegii in jure, seu potestate quæ per illud datur, secundum suam generalem rationem consistit; speciem autem sumit ex materia in qua vel circa quam versatur. Atque ita etiam fiet, ut quidquid de causa veluti materiali hujus privilegii desiderari potest, simul explicetur. Nam de formali quidem nihil est quod dicamus, quia ipsa libertas seu immunitas est quasi moralis et interna forma, in qua privilegium ipsum consistit; forma autem externa non est nisi concessio ipsa, quæ per verba Scripturæ aut ca-

nonum fit, quæ verba, in his quæ hactenus diximus, et in discursu totius libri, sæpius tractantur et expenduntur. Ex materia igitur, immunitatis illius cognitio maxime pendet; hæc autem materia in duo membra distingui potest: in uno continentur res, actiones, vel passiones, aut munera, aliaque similia, a quibus datur exemptio; sub alio, personæ quibus hæc exemptio datur, comprehenduntur. De his igitur sigillatim dicendum est, atque ita non solum essentiam et causas, sed simul etiam effectus hujus privilegii explicabimus.

2. *Prima conclusio: clerici in causis civilibus a judicio sæculari exempti sunt.*—*Probat.*—Prima ergo, et (ut sic dicam) antiquissima materia hujus privilegii est forum civile, seu tribunal sæculare, in quo temporales lites ad externa bona fortunæ pertinentes tractantur. Certum ergo est, clericos exemptos esse a sæculari foro in causis civilibus. Probat primo ex jure canonico, c. 2, de Foro compet., ubi in generali sermo est; sicut etiam 11, q. 1, c. 1 et 3, cum multis aliis, similiter indefinite præcipitur ut clerici ad sæcularia judicia non pertrahantur; et in cap. *Nullus clericus*, additur distributio: *Omne negotium clericorum in Episcopi sui*, etc; et in cap. *Nullus Episcopus*, in specie dicitur: *Neque pro civili causa*; et in cap. *Placuit: Quicumque ab imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit*; et in cap. *Placuit, 2*, ibi: *Vel civilis causa fuerit commota*, et similia multa in ea quæstione leguntur. Et in cap. *Sæculares*, de Foro competent., in sexto, dicitur, censura ecclesiastica esse compescendos judices sæculares, qui personas ecclesiasticas ad solvenda debita, audita et judicata causa, compellere præsumunt, quæ causa sine dubio civilis est.

3. *Ratione idem suadetur.*—Idem præterea certum et constans est in jure civili antiquorum imperatorum, qui de toto foro indefinite loquuntur. Et licet imperator Leo cum sociis, in Leg. *Omnes*, Codice de Episcopis et clericis, in certis casibus, et cum quibusdam conditionibus concesserit, ut clerici conveniri possent in foro sæculari, etiam in civilibus causis, postea hoc revocatum est, tum per Justinianum, qui de causis civilibus absolute locutus est in Auth. *Ut clerici apud proprios Episcopos*, etc., collat. 6, alias novella 83, tum maxime per Fridericum, qui in sua constitutione de utrisque causis, civilibus et criminalibus, in specie locutus est. Et notavit Gloss., in Auth. *Statuimus*, verb. *Vel civili*,

C. de Episc. et Cleric. Et ita hæc pars indubitata est inter catholicos Doctores. Ratio vero seu congruentia est, quia in hac materia eadem vel major necessitas hujus exemptionis est, quæ in quavis alia invenitur, tum quia lites civiles frequentiores esse solent; tum etiam quia majus erat periculum, ne circa hæc temporalia sæculares judices minus favorabiles clericis essent, vel saltem in exhibenda illis justitia in judicio essent remissi, ut dicitur in c. *Cum sit generale*, de Foro comp.

4. *Prædicta exemptione solum quando sunt rei gaudent clerici.*—Huic vero regulæ addenda est declaratio, nimirum, clericos esse exemptos in causis civilibus, quando sunt rei, seu ad litem provocati; nam si sint actores, sequi debent forum rei, ut statuit Pelagius Papa relatus in c. *Experientia*, et c. *Si quisquam, 11*, allegans generalem regulam utriusque juris, quod actor sequitur forum rei, cap. *Neminem*, cum multis aliis, 3, q. 6, l. ult., C. *Ubi in rem actio*, et in l. 2, et in l. 4, de Jurisdic. et ubi quis convenire debeat, in Codice Theodosiano. Unde regula hæc non solum procedit, quando clericus provocat clericum diversi episcopatus, seu distincti fori ecclesiastici, sed etiam quando clericus a laico postulat; tunc enim non potest uti privilegio fori, quia sequi debet forum rei.

5. *An Ecclesia potuerit privilegium fori absque limitatione concedere.*—*Prima ratio pro negativa parte.*—*Prima confirmatio.*—Ut autem hujus declarationis rationem reddamus, quæri potest an Ecclesia ita limitaverit hoc privilegium, quia non potuerit majus concedere, vel solum quia noluit. Videtur enim illud prius asserendum, nam si Ecclesia potuisset clericos abstrahere a judiciis sæcularibus, etiam quando sunt actores litium civilium, profecto fecisset; nam eadem necessitas tunc intercedit, quia non minora nocumenta possunt clericis provenire ex communicatione cum laicis in sæcularibus judiciis, sive actores, sive rei existant, idemque periculum erit pendendi causas, et infestos habendi judices sæculares, juxta regulam c. 2, de Imm. eccl., in 6; ergo si Ecclesia id non fecit, ideo est quia non potuit. Et confirmatur, quia Pontifex non potest usurpare jurisdictionem laicorum, juxta c. *Novit*, de Judic., et alia supra tractata; sed si clericum etiam actorem eximeret a sæculari judicio, usurparet jurisdictionem laicorum; ergo non potest id facere. Probat minor, primo, quia judices laici privarentur jurisdictione, quæ ad eos pertinebat. Secundo

et melius, quia reus cogere comparere eorum non suo judice, nimirum, ecclesiastico, et ita Ecclesia usurparet jurisdictionem in laicum.

6. *Secunda confirmatio.*—*Tertia confirmatio.*—In quo est notanda differentia inter actorem et reum: nam actor non coactus venit ad judicium, sed voluntarie movet illud, et ideo quando agit contra clericum, mirum non est quod ad judicem per se non suum, sed clerici ire compellatur, quia melioris conditionis esse debet is, qui cogitur, quam qui cogit; at vero quando laicus est reus, cogitur comparere, et ideo compelli non potest, nisi coram directo suo judice, alias usurparetur jurisdictionis in ipsum; ergo eadem ratione non potuit concedi clerico actori privilegium trahendi laicum ad suum forum, seu (quod idem est) extra forum illius. Et confirmatur ex Bart., in dict. l. 3, de Jurisdic. omnium judic., ubi quærit, an possit fieri statutum, ut reus sequatur forum actoris, et respondet, pro subditis posse principem hujusmodi facere statuta, non autem posse statuere ut homo non suæ jurisdictionis teneatur sequi forum actoris, quia nemo potest statuere de his, quæ suæ jurisdictionis non sunt. Quæ decisio Bartoli, et ratio ejus, æque videtur in præsentem procedere, quia laicus in temporalibus Ecclesiæ jurisdictionem non subest. Potestque amplius confirmari, nam si fidelis litem civilem moveret contra infidelem Ecclesiæ non subditum, non posset Ecclesia cogere reum infidelem ad sequendum forum actoris fidelis; ergo idem erit in præsentem casu.

7. *Prima conclusio: Ecclesia potuit clericum etiam actorem eximere.*—Nihilominus dicendum est non deesse in Ecclesia potestatem ad eximendum clericum etiam actorem a foro sæculari, licet ex suavi providentia et prudenti gubernatione id non fecerit, propter quamdam naturalem æquitatem, cui consentaneum est ut is, qui impetitur, et invitatus trahitur ad judicium, extra forum suum ire non cogatur, ne duplex incommodum sustineat. Nam propter hanc etiam æquitatem, cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori, ut habet regula 11 juris, in sexto. Prior pars assertionis sumi potest ex Glossa, in c. *Si clericus*, verb. *De consuetudine*, et in capite *Ex transmissa*, in principio, de Foro competent., quatenus dicit non solum posse Papam, sed etiam frequenter concedere rescripta et privilegia clericis, ut in quacumque causa, etiam agendo contra laicum, ad suum

forum illum venire compellant; quam sententiam sequitur ibi Panormitan., et refert Archidiaconus et Speculatorem. Hostiensis vero, in Summa, tit. de Foro compet., § *Quibus ex causis*, vers. *Ex præmissis*, dicit, in curia Romana indistincte clericum contra laicum impetrare hujusmodi favorem.

8. *Probat assertio.*—Ex hac ergo consuetudine et sententia communi probatur assertio, quia privilegium favorabile, quod Papa potest concedere multis clericis ut singulis, potest etiam omnibus clericis in favorem totius communitatis et status clericalis concedere, si judicet expedire; sed sæpe concedit multis personis ecclesiasticis, ut etiam agendo sint exempti a foro sæculari; ergo potuit etiam idem concedere toti statui clericali. Major probatur primo, quia eadem est ratio totius et partis, quod ad potestatem attinet, si causa proportionata subsit. Secundo, quia illa consuetudo sufficienter ostendit, hujusmodi privilegium ex suo genere et forma non esse intrinsece malum, nec contra naturalem justitiam; ergo nec respectu totius cleri potest talis iniquitas probabili ratione ostendi; ergo non est cur tale privilegium excedat Pontificiam potestatem. Quæ ratio absolute probat assertionem, et ostendit consuetudinem illam concedendi talia privilegia personis aliquibus esse justam, et rationi consentaneam, quod magis respondendo ad argumenta comprobabitur. Accedit, quod cum ostensum sit privilegium hoc exemptionis esse immediate concessum jure divino, difficiliter videtur ad explicandum, quomodo potuerit Ecclesia hanc limitationem facere, quam utrum possit illam non facere; quia stando in jure divino, privilegium absolutum omnino est, et sine limitatione concessum; ergo potuisset Ecclesia ita illud exequi, et plenum illius usum conservare. Quia vero, ut diximus sæpe, hoc privilegium ita fuit datum a Christo, ut dispositioni Pontificum quoad moderationem, extensionem, vel particularem mutationem commissum sit, ideo potuit Ecclesia prædicto modo illud moderari, et ex parte cedere juri suo, propter congruentes rationes, quæ solvendo argumenta magis explicabuntur, et altera pars assertionis confirmabitur.

9. *Solvuntur rationes in contrarium factæ.*—Ad primam ergo conjecturam respondemus negando consequentiam; non enim omnia, quæ fieri possunt vel licent, expediunt. Unde, licet verum sit non deesse congruentias, ob quas posset Ecclesia hunc favorem concedere